

Nilufar RAHMONOVA,
Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti o'qituvchisi
E-mail: nilufarrahmonova420@gmail.com

Pedagogika fanlari doktori M.E. Axmedova taqrizi ostida

METHODOLOGY FOR IMPROVING THE DIDACTIC COMPETENCIES OF THE FUTURE PRIMARY CLASS TEACHERS ON THE BASE OF A PERSONALIZED APPROACH

Annotation

It is a pedagogical-methodological necessity to develop mechanisms for improving the didactic competences of future elementary school teachers based on a person-oriented approach, and terms related to improving the didactic competencies of future elementary school teachers based on a person-oriented approach. The methodical features of the content of the teacher's educational lesson process and methods of teaching are developed based on the principles of interactivity, problem solving, and practical orientation.

Key words: Methodical analysis, term, project, competence, didactic competence, principle, quality of education, primary education.

МЕТОДОЛОГИЯ ПОВЫШЕНИЯ ДИДАКТИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ НА ОСНОВЕ ПЕРСОНАЛИЗИРОВАННОГО ПОДХОДА

Аннотация

Педагогически-методической необходимостью является разработка механизмов совершенствования дидактических компетенций будущих учителей начальных классов на основе лично-ориентированного подхода, а также условий, связанных с повышением дидактических компетенций будущих учителей начальных классов на основе лично-ориентированного подхода. Особенности содержания учебного процесса урока учителя и методы обучения разрабатываются на основе принципов интерактивности, решения задач и практической направленности.

Ключевые слова: Методический анализ, срок, проект, компетентность, дидактическая компетентность, принцип, качество образования, начальное образование.

BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QITUVCHILARINING DIDAKTIK KOMPETENSIYALARINI SHAXSGA YO‘NALTIRILGAN YONDASHUV ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH METODIKASI

Аннотация

Bo‘lajak boshlang‘ich sinif o‘qituvchisini didaktik kompetentsiyalarini shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida takomillashtirish mexanizmlarini ishlab chiqish pedagogik-metodik zaruriyat ekanligi hamda bo‘lajak boshlang‘ich sinif o‘qituvchisini didaktik kompetentsiyalarini shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida takomillashtirish bilan aloqador atamalar o‘qituvchining ta‘limiy dars jarayoni mazmuni hamda dars o‘tish usullarining variativligi, interfaollik, muammolilik, amaliy yo‘naltirilganlik tamoyillari asosida ishlab chiqilganligining metodik xususiyatlari ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: Metodik tahlil, atama, loyiha, kompetentsiya, didaktik kompetentsiya, tamoyil, ta‘lim sifati, boshlang‘ich ta‘lim.

Kirish. Dunyoda ilm-fanida boshlang‘ich ta‘lim jarayonida talabalarining didaktik kompetentsiyalarini shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida takomillashtirishning ilmiy-nazariy va metodologik asoslari, ta‘lim ishtirokchilari orasida sinergetik yondashuvga asoslangan alohida kompetentsiyalarni aniqlash bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Ayniqsa, boshlang‘ich ta‘limda pedagoglar faoliyatini imiy-metodik integratsiyalash va mobilashtirishning istiqbolli yo‘nalishlari asosida boshlang‘ich ta‘lim xizmatlarini diversifikatsiyalash, uzluksizlikni ta‘minlovshi mexanizmlarni rivojlantirish, ko‘p komponentli yondashuvlarni rag‘batlan-tirishga doir metodik tadqiqotlar muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, boshlang‘ich ta‘limda didaktik kompetentsiyalarni shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv so‘zida takomillashtirishga qaratilgan ilmiy izlanishlar zaruriyatini yuzaga keltirmoqda. Jahonda boshlang‘ich ta‘lim tizimini yanada takomillashtirish, ta‘lim sifati oshirishda mediateknologiyalarni qo‘llash, bo‘lajak boshlang‘ich sinif o‘qituvchisi faoliyatining o‘zaro hamkorlikka asoslangan ko‘pvariant shakllari hamda amalga oshirish mexanizmlarini ta‘lim jarayoniga metodik tatbiq etishga alohida e‘tibor qaratilmoqda. Xalqaro tashkilotlar va dasturlar doirasida amalga oshirilayotgan loyihalar

yo‘nalishlari shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv muammolarining ustuvorligini namoyon qilmoqda. Shu nuqtai nazardan, boshlang‘ich ta‘lim jarayonida didaktik kompetentsiyalarni shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosida takomillashtirish ustuvor yo‘nalishlardan biriga aylanoqda.

Mamlakatimizda boshlang‘ich ta‘limda ta‘limiy-tarbiyaviy tizimini milliy hamda umuminsoniy aksialogik yondashuvlar, insonparvarlik tamoyillari asosida takomillashtirish, boshlang‘ich ta‘lim jarayoniga ma‘naviy-axloqiy mazmuni kuchaytirish orqali yoshlarni yuksak ta‘limiy g‘oyalar asosida vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ta‘lim sifati oshirish, OTMning boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishlariga alohida e‘tibor qaratilmoqda. O‘zbekiston Respublikasi xalq ta‘limi rivojlantirish konsepsiyasida “ta‘lim muassasalarida o‘quv-tarbiya jarayonini samarali tashkil etish, muqobil yondashuvlarni o‘rganishga va ilmiy asoslashga yo‘naltirilgan amaliy tavsifdagi ilmiy izlanishlarni rivojlantirish, kichik yoshdan o‘quvchilarda o‘qishga sog‘lom, kushli va ta‘sirshar motivatsiyani shakllantirish” kabi vazifalar belgilangan. Bu borada boshlang‘ich ta‘lim tizimini modernizatsiyalashning amaliyotdagi holatini metodik tahlil qilish, didaktik kompetentsiyalarni takomillashtirish mazmuni, usullari, yo‘llari, metodlari va vositalarini aniqlashtirish

hamda ilmiy asoslash muhim ahamiyat kasb etadi. Dars jarayonida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining metodik kompetentligini takomillashtirishning pedagogik tizimi va texnologik modelini ishlab chiqish va ularni amaliyotga joriy etishning, pedagogik-metodik shart-sharoitlarini takomillashtirishni taqozo etadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining, 2017-yil 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son Farmoni, 2017-yil 20-apreldagi PQ-2909-son "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2909-son Qarori, 2017-yil 22-maydagi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Oliy ta'limdan keyingi ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi VM-304-son Qarori, 2018-yil 5-sentyabrdagi PQ-3931-sonli "Xalq ta'limi tizimiga boshqaruvning yangi tamoyillarini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi, Qarorlari hamda 2018-yil 25-yanvardagi PF-5313-son "Umumiy o'rta, o'rta maxsus va kasb-hunar ta'limi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida", 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" Farmoni, 2020-yil 24-yanvardagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisga Murojaatnomasi ijrosini ta'minlashda va mazkur faoliyatga tegishli boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishga ushbu maqola muayyan darajada xizmat qiladi.

Mamlakatimizda keyingi yillarda bir qator boshlang'ich ta'lim metodikasiga doir ilmiy-metodik tadqiqotlar olib borildi. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining pedagogik nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasiga oid masalalarni N.Alavutdinova, M.Mirmaxsudova, U.Masharipova, K.Mavlonova, N.Sattorova, Sh.Sariev, Sh.Yusupova, T.Yusupova, N.Qosimova, M.Hamdamaeva, G.Hamraevlar; talabalarning nutqiy malakalarini rivojlantirish muammolari bo'icha N.Dadajonova, R.Yo'ldoshev, M.Karaxodjaeva, G.Muhamedjanova, A.Nisanbaeva, M.Rixsiev, Z.Salisheva, N.Umarova, Sh.Yuldashevalar tomonidan tadqiq etilgan.

Biz tadqiqotimizni amalga oshirish jarayonida dissertasiya muammosiga oid ishlarni besh guruhga bo'lib tadqiq qilgan:

Ta'lim jarayoniga mediatexnologik yondashuvning didaktik imkoniyatlari J.Yuldoshev, R.Djuraev, Sh.Qurbonov, U.Inoyatov, R.Axlidinov, R.Karimov, S.Turg'unov, X.Ibragimov, A.Ibragimovlar tomonidan;

O'qituvshi ijtimoiy intellektning psixologik asoslarini takomillashtirish Z.Abidova, M.Davletshin, G.Shoumarov, E.G'oziev, V.Karimova, Z.Nishonova, F.Rasulova, M.Saipova, I.Raximova, D.Sobirova, G.Yakubova, N.Sagindikova, B.Jo'raevlar tomonidan tadqiq etilgan.

Boshlang'ich ta'limni tashkil etishning turli integrasiyalashgan metodik shakllaridan foydalanish, didaktik kompetensiyalarni mukammallashtirish, fanlararo aloqalarni kushaytirish, o'quvchilarning umum o'quv malakalarini maqsadli rivojlantirish masalalari B.R.Adizov, M.H.Mahmudov, O.R.Roziqov, Z.Umurov, A.Hamroev, G.Najmiddinova, F.Qosimov, N.Shodiev, S.Qahhorov, Z.Hojiyevlar tomonidan;

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida metodik rivojlantirish masalasi N.Azixodjaeva, R.Jo'raev, O.Musurmonova, X.Ibragimov, K.Riskulova, O.Tolipov, Sh.Qurbonov, M.Quronov, N.Shodiev, A.Xoliqov, J.Hasanboev, O.Hasanboeva, Sh.Sharipov, M.Urazova, B.Xodjaev, M.Mirsolievalar tomonidan;

Boshlang'ich ta'lim jarayonini metodik takomillashtirish masalasi bo'yicha B.R.Adizov,

M.H.Mahmudov, O.R.Roziqov, Z.O'Hojiyeva., H.A.Kuranboyevlar tomonidan tadqiq etilgan.

Mustaqil davlatlar hamdo'stligi mamlakatlaridan V.I.Andreev, N.V.Kuzmina, M.M.Potashnik, V.A.Slastenin, M.A.Danilov, I.Ya.Lerner, M.N.Skatkin, N.V.Vnukova, M.S.Glinskiy, A.O.Koshnev, Ye.Shukshinalarning ilmiy izlanishlarida o'quv-biluv faoliyati xususiyatlaridan kelib chiqib o'qituvchilarning ta'lim jarayoniga yangiliklarni tatbiq etish masalalarini tadqiq etganlar.

Xorijlik olimlardan E.P.Torrance, Y.Doll, J.Dewey, R.Mirabile, M.Stephensonlar tomonidan ta'lim jarayonini modellashtirish, ta'lim jarayonini sinergetik yondashuv hamda spiralsimon tamoyil asosida o'ziga xosliklari, nazariy-metodologik jihatlarini yoritib berganlar.

Didaktik kompetensiyalarni shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida takomillashtirishga oid xorijiy tajribalar hamda boshlang'ich sinflarda ta'lim tizimini modernizatsiyalashning amaliyotdagi holatini tahlil qilish muhim ahamiyatga ega.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisini didaktik kompetensiyalarini shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida takomillashtirish mexanizmlarini ishlab chiqish pedagogik-metodik zaruriyat ekanligini asoslash hamda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisini didaktik kompetensiyalarini shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida takomillashtirish bilan aloqador atamalar (o'qituvchining ta'limiy dars jarayoni mazmuni hamda dars o'tish usullarining variativligi, interfaollik, muammolilik, amaliy yo'naltirilganlik tamoyillari asosida ishlab shiqilganligi)ning metodik xususiyatlarini tavsiflash lozim.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisini didaktik kompetensiyalarini shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida takomillashtirish mazmuni, usullari, yo'llari, metodlari va vositalarini aniqlash hamda didaktik kompetensiyalarni shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida takomillashtirishning metodik modeli, konseptual, maqsadli, mazmunli bloklar hamda boshlang'ich ta'lim jarayonini tashkil etishning pedagogik komponentlarini asoslash orqali ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega.

Boshlang'ich ta'lim amaliyotida mediatexnologiyalar asosida didaktik kompetensiyalarni takomillashtirishga yo'naltirilgan O'UM (modulli ishlanmalari)dan foydalanish lozim.

"Didaktik kompetensiyalarni tizimli takomillashtirish orqali bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida takomillashtirish metodikasi" mavzusida ma'ruzalar, seminar-treninglar tashkil etish, konferensiyalarda ishtirok etish orqali pedagogik-metodik tavsiyalar ishlab chiqish, "didaktik kompetensiya", "metodik model", "takomillashtirish", "mediatexnologik yondashuv", "didaktik tizim", "shaxsga yo'naltirish", "dars mashg'ulotlari jarayoni", "bilish darajalari" kabi tushunchalarning mazmun-mohiyati mualliflik yondashuvi asosida pedagogik-metodik jihatdan talqin qilish.

Ta'lim jarayoniga talabalarning didaktik kompetensiyani takomillashtirish orqali shaxsga yo'naltirilgan yondashuv mexanizmi ochib berilgan, didaktik tizim orqali bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining didaktik kompetentligini takomillashtirish mezonlari va ko'rsatkichlari aniqlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari ushbu "didaktik kompetensiyalarni shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida metodik takomillashtirish dasturi" hamda modulli ishlanmalar ishlab shiqilib, ta'lim amaliyotida qo'llanilganligi, shuningdek, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchi sifatini monitoringini takomillashtirish metodikasiga qaratilgan o'quv-metodik qo'llanmalarni tayyorlashda foydalanish mumkinligi bilan belgilanadi. Talabalarning didaktik kompetensiyalarni bo'lajak boshlang'ich sinf

o'qituvshisini shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida takomillashtirish, texnologik komponentlari boshlang'ich ta'lim jarayonini loyihalash, OTM tasarrufidagi boshlang'ich ta'lim yo'nalishlari ushuni yaratilgan darslik va o'quv qo'llanmalarining davlat ta'lim standarti, o'quv reja va

dasturlarini xorijiy ilg'or tajribalar hamda kompetensiyaviy yondashuv asosida metodik imkoniyatlarini takomillashtirish, ta'lim sifati monitoringini avtomatlashtirishda foydalanish mumkinligi bilan izohlanadi.

ADABIYOTLAR

1. Mahmudov M. H. Ta'lim etaloni. –Buxoro, 1999. – 55 b.
2. Maxmudov M.X. Ta'limni didaktik loyihalash. Toshkent, A.Qodiriy nomidagi xalq merosi., - 2002. – B.79.
3. Ma'murov B. B. O'quvshi shaxsga yo'naltirilgan o'quv biluv jarayonini tashkil etishning pedagogik shart-sharoitlari P.f.d. ilmiy darajasini olish ushuni yozilgan diss. T.: 2009
4. Mirsolieva M.T Oliy ta'lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish : Ped.fanl.doktori. ... diss. avtoref. – T.: 2019. – 24 b.
5. Najmiddinova G.N. O'quv materialini o'rganish davrida o'quv-biluv faoliyatini motivlashtirish. Pedagogik mahorat. Buxoro, 2003. №1. – B. 25-29.
6. Roziqov O., Og'aev S., Mahmudov M., Adizov B. Didaktika. –T.: Fan,1997. – 258 b.
7. Roziqov O., Og'aev S., Maxmudov M., Adizov B. Ta'lim texnologiyasi -T.: "O'qituvchi", 1999, – B.71.